

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Лилия Райчева Тодорова-Коларова
хоноруван преподавател
Софийски университет СУ „Св. Климент Охридски“
Професионално направление 3.5. *Обществени комуникации и*
информационни науки

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по Професионално направление 1.2. *Педагогика (Медийна педагогика)*

Автор на дисертационния труд: *Катя Димитрова Стоянова*

Тема на дисертационния труд: ***Медийна грамотност и критично мислене у 5-7 годишни деца***

Научен ръководител: **проф. дн Данаил Данов**

Катя Димитрова Стоянова е задочен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика (*Медийна педагогика*; Докторска програма *Медийна грамотност*). Нейното академино образование е пряко свързано с темата на научния труд. Тя е магистър по журналистика на Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“ (2000), където през 1994 г. завършва и квалификационните курсове за асистент-режисьор в телевизията.

Изследователската разработка на докторантката Катя Стоянова е развита съобразно изискванията за структурно и съдържателно оформяне на текста и има качествата на научен труд „дисертация“. Представена е иновативно актуална тематика, свързана с поставената цел – да се установи взаимозависимостта между уменията за критично мислене и нивото на медийна грамотност, като въз основа на това да бъде разработен модел за развитие на критично-медийна грамотност в контекста на медийното образование за 5–7-годишни деца. Прецизно е формулиран обектът на изследването - процесът на формиране на медийна грамотност у невръстните деца. Чрез успешно прилагане на утвърдени изследователски

методи в разработката е анализиран обширен емпиричен материал, за да се обоснове предметът на дисертационното изследване - критичното мислене чрез медийна грамотност в контекста на медийното образование в предучилищна възраст.

Актуалността на труда се изразява в това, че той е развит в унисон с множеството предизвикателства пред съвременната образователна система. Особено ценно в разработката е, че докторантката разпознава критично-медийната грамотност като важен фактор, инструмент и среда за подготовката на децата за реалния живот.

Общият текст на дисертацията е разгънат на 172 страници и е структуриран във въведение, пет глави (всяка организирана в обособени раздели), заключение с изводи и препоръки, научни приноси, списък с използваната литература на кирилица и латиница и 12 приложения.

Още във **Въведението** Катя Стоянова формулира два от основните си приноси. За нея „критично-медийната грамотност“ е развитие на знания, умения и нагласи за критично разчитане и компетентно участие в различните среди на медийната комуникация; проява на умерен скептицизъм относно информацията от и към нас; поставяне на релевантни въпроси и търсене на варианти от отговори; проява на интерес за разбиране на другостта в разнообразните нейни аспекти“. И още: докторантката акцентира върху „играта като основа на взаимодействието с децата, което се осъществява по време на прилагането на *Модела за развитие на критично-медийна грамотност у 5–7-годишни деца*, за да може по-сложната материя да им се представи като продуктивна и забавна дейност и да се възприеме от тях с желание и интерес“ (стр. 8).

В петте раздела на основополагащата **Глава първа: МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ** се акцентира върху същността на медийната грамотност в рамките на предучилищното образование. Критично-медийната грамотност

се проектира чрез компетентностния и мултимодалния подход, както и в контекста на образователните направления в предучилищното образование. Поставените изследователски въпроси са свързани в сравнителен план с използването на устройствата, дейностите, уменията на децата, възприетията им, чрез посредничеството и ефективността на предлаганите образователни програми в контекста на функционирането на медийната индустрия. С особена грижа към анализа на цифровата грамотност на подрастващата медийна аудитория авторката подхожда, като подчертава необходимостта предучилищното образование да осигури среда на учене, гарантираща цялостно развитие на личността на детето, за да придобие то компетентности, които да подпомогнат преминаването му към училищното образование.

КРИТИЧНОТО МИСЛЕНЕ И ДЕЦАТА ОТ ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ е във фокуса на четирите раздела в същностната за дисертационния труд **Глава втора**. В нея задълбочено се анализират концепции за критичното мислене и неговата проява у 5–7-годишните деца. В контекста на таксономията на образователните цели, разработена от изследователския екип на Бенджамин Блум, се разглеждат като важен компонент от критично-медийната грамотност съдържателните нива на трите полета: когнитивно (базирано на знанието); афективно (базирано на отношенията) и психомоторно (базирано на уменията). Авторката задълбочава разсъжденията си и върху уменията да се задават въпроси, което предполага анализ, синтез и оценка, насърчава развитието на критично мислене и ангажира децата да обосновават отговорите си, като така се подобрява уменията им да изразяват устно чувствата и мислите си. Така се стига и до детайлизиране на дефиницията на понятието „критично-медийна грамотност“ в българския контекст.

Приносен е подходът към формулирането на целта на **Глава трета: ИЗСЛЕДВАНЕ НА КРИТИЧНО-МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ У 5-7-**

ГОДИШНИТЕ ДЕЦА – „да установи взаимозависимостта между уменията за критично мислене и нивото на медийна грамотност, въз основа на което да бъде разработен модел за развитие на критично-медийна грамотност в контекста на медийното образование за 5–7-годишни деца“ (стр. 60). Текстът на тази глава е развит, следвайки ясно очертания обект на изследването - процесът на формиране на критично-медийна грамотност у тези деца и фокусирайки се върху предмета на научното дирене – критичното мислене чрез медийна грамотност в контекста на медийното образование за тях. Ясно е формулирана основната хипотеза: „Прилагането на разработения от автора *Модел за развитие на критично-медийна грамотност у 5–7-годишните деца* в предучилищното образование създава подходящи нагласи, отношение, знания и умения, необходими за развитие на критично-медийна грамотност у децата“ (стр. 60). Тази основна хипотеза е допълнена от четири подхипотези, които подпомагат очертаването на задачите, изследователските методи, етапите и подбора на участниците за тяхното доказване. Текстът е обогатен с прецизно изработени фигури, подкрепящи концептуалната рамка.

След внимателното проучване и задълбочен анализ Катя Стоянова логично стига до **Глава четвърта: МОДЕЛ ЗА РАЗВИТИЕ НА КРИТИЧНО-МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ У ДЕЦА В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ**, в чиито пет раздела е представена концептуалната и технологичната рамка на авторския *Модел за развитие на критично-медийна грамотност у 5–7-годишни деца*, който е приложен в експерименталната група. Той е визуализиран чрез съответни фигури в три подмодела: *използване на мислец език; подходи, базирани на истории и техники за диалог и задаване на въпроси*. Целта на модела предвижда прилагането на средство за развитието на критично-медийна грамотност въз основа на педагогически ситуации, включващи мултимодални задачи, игри и дейности, основаващи се на детски приказки. За постигане на целта

докторантката представя подходи и методи за развитие на медийна грамотност и критично мислене, както и инструменти за оценка на постигнатите резултати. Предложен е проект за авторска тестово-обучителна батерия като образователен метод и диагностичен инструмент за критично-медийна грамотност. И още: представено е и е анализирано по съответна скала предварително проучване на фрагменти от модела, които са реализирани с преподаватели и техните предучилищни групи (в практико-приложен план), както и в теоретичен аспект – от студенти.

И накрая, в трите раздела на **Глава пета ПРЕДСТАВЯНЕ И АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО** се проследяват статистически получените данни, прави се разбор на тестово-обучителната батерия, на анкетите и на скалата за оценка на ситуацията, за тяхната надеждност. Задълбочено са анализирани и трите етапа на предприятието изследване: на пилотното проучване на елементи от модела с преподаватели и студенти; на квазиексперимента с прилагане на модела с 5–7-годишни деца и на анкетното проучване на учители и родители. Резултатите подкрепят формулраните подхипотези.

В **Заключението** авторката констатира, че на базата на направения експеримент, ако се работи целенасочено по отношение на развитието на критично-медийната грамотност, могат да се постигнат по-добри образователни резултати, но за да бъдат те и устойчиви, е необходима конкретна програма, която да се прилага във всички предучилищни групи. Завършвайки труда си, Катя Стоянова предлага с вещина грижливо обосновани изводи и ценни препоръки за развитието на критично-медийната грамотност у подрастващите.

Заглавията в библиографията дават представа за посоките и цялостните научни интереси на кандидатката Тя се позовава на редица национални и европейски нормативни документи, изследвания и публикации, в които се посочват като основополагащи за медийната

грамотност уменията, позволяващи на потребителите да използват медиите ефективно и безопасно и да придобият вещината за критично мислене.

Научните и научно-приложните приноси са формулирани прегледно на три равнища: теоретично, изследователско и практическо. По темата на дисертацията са посочени три научни публикации.

Дванайсетте приложения демонстрират прегледно научния инструментариум в предприетото изследване.

Авторефератът отразява коректно съдържанието на дисертацията.

Въпросите ми към докторантката са два:

1. Как конкретно вижда реализацията на формулираните препоръки?
2. Как преценява предизвикателствата на изкуствения интелект при формиране на критично-медийната грамотност у подрастващите?

Като имам пред вид детайлната разработка на проучената актуална проблематика и достойнствата на предложения дисертационен труд, сериозните научни и научно-приложни приноси за образователната сфера, медийния сектор и обществеността, значението на проведените емпирични изследвания и направените изводи, както и публикациите по темата на дисертацията, оценявам високо свършената работа от докторантката под вещото менторство на нейния научен ръководител – дългогодишен изследовател на параметрите на медийната грамотност у подрастващите.

В заключение препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да приемат дисертацията **МЕДИЙНА ГРАМОТНОСТ И КРИТИЧНО МИСЛЕНЕ У 5-7-ГОДИШНИ ДЕЦА** и да присъдят на Катя Димитрова Стоянова образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 1.2. Педагогика (Медийна педагогика).

12. 01. 2024 г.

Проф. д-р Лилия Райчева Тодорова-Коларова